

“YASHIL O‘SISH” MODEL: AFZALLIKLAR VA CHEKLOVLAR

Abdullajonov Davronjon

Qo‘qon universitetining Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrası o‘qituvchisi
abdavron94@gmail.com

Fozilxojayeva Muslima

Turizm va Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot yo‘nalishi 2-kurs talabasi
fazilxojayevamuslimaxon@gmail.com

Mamatxonova Madinabonu

Qo‘qon Universitet Turizm va Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot yo‘nalishi 2-kurs talabasi
mamatxonovamadinabonu60@gmail.com

Annatatsiya: Global raqobatning kuchayishi milliy iqtisodiy tizimlarda barqaror iqtisodiy rivojlanish zarurligini ta'kidlamogda. Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun asos bo'lib xizmat qiluvchi yashil iqtisodiyot bu masalani hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Yashil iqtisodiyot samaradorligining o'lchovi bu paradigma doirasida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan va yangi turdagi iqtisodiy o'sish modelini shakllantiradigan "yashil o'sish"dir. Shu munosabat bilan, asosiy maqsad iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi omillar haqidagi tushunchamizni kengaytirish va shunga mos ravishda zamonaviy iqtisodiy rivojlanish tendentsiyalarini aks ettiruvchi nazariy yondashuvlar tasnifini to'ldirishdir.

Kalit so'zi: yashil o'sish (green growth), barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik, yashil texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi, yashil investitsiyalar

Annotation: The intensification of global competition underscores the necessity of ensuring sustainable economic development within national economic systems. The green economy, which serves as a foundation for achieving sustainable development goals, plays a crucial role in addressing this issue. The measure of the effectiveness of the green economy is “green growth,” which possesses distinctive features within this paradigm and shapes a new model of economic expansion. In this regard, the main objective is to broaden our understanding of the factors that ensure economic growth and, accordingly, to enrich the classification of theoretical approaches that reflect modern economic development trends.

Keywords: green growth, sustainable development, environmental security, green technologies, renewable energy sources, energy efficiency, green investments.

Kirish:

So‘nggi yillarda global iqtisodiy rivojlanish jarayonlari atrof-muhit barqarorligiga kuchli bosim o‘tkazayotgani tufayli dunyo hamjamiyati yangi iqtisodiy model — yashil o‘shish konsepsiyasiga tobora ko‘proq e‘tibor qaratmoqda. An’anaviy iqtisodiy

o'sish modeli tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish, ekologik muvozanatning izdan chiqishi va iqlim o'zgarishi kabi muammolarni keltirib chiqargan bo'lsa, yashil o'sish ushbu jarayonlarni izga solish va iqtisodiy rivojlanishni ekologik xavfsizlik bilan uyg'unlashtirishni maqsad qiladi. Yashil o'sish modeli iqtisodiyotning energiya tejamkor, resurslarni samarali ishlatadigan va chiqindilarni minimal darajaga tushiradigan yangi texnologiyalar asosida shakllanishini taqozo etadi.

Bugungi kunda ushbu model ko'plab davlatlarning milliy strategiyalarida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish, raqobatbardosh ishlab chiqarishni rivojlantirish va ekologik xavflarni kamaytirishning muhim vositasi sifatida qaralmoqda. Shu bilan birga, yashil o'sishning to'laqonli joriy etilishi qator institutsional, texnologik va moliyaviy cheklovlar bilan bog'liq bo'lib, ularni chuqur ilmiy tahlil qilish bu modelning amaliy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada yashil o'sish modelining nazariy asoslari, uning iqtisodiy va ekologik afzalliklari hamda amaliyotda uchraydigan cheklovlar ko'rib chiqiladi, shuningdek, ushbu modelni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Shu bilan birga, global bozorlarda yuz berayotgan texnologik yangilanishlar, resurs tanqisligi va energiya narxlarining o'zgaruvchanligi ham yashil o'sish modeliga o'tishni yanada dolzarb qilmoqda. Dunyoning yetakchi iqtisodiyotlari tomonidan qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoyalar hajmining keskin oshirilayotgani, ekologik standartlarning kuchaytirilayotgani hamda past uglerodli texnologiyalarni qo'llash jarayonining tezlashayotgani ushbu modelning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Bugungi kunda iqtisodiy raqobatbardoshlik ko'p jihatdan ishlab chiqarishning ekologik tozaligi va resurslardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari bilan baholanmoqda.

Shu nuqtai nazardan, yashil o'sish modeli nafaqat ekologik tizimlarni muhofaza qilish, balki iqtisodiyotning innovatsion salohiyatini kuchaytirish, yangi "yashil" bozorlarni shakllantirish, investitsiyalar yo'nalishini o'zgartirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi strategik yo'nalish hisoblanadi. Ammo bunday modelga o'tish jarayonida infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmagani, yuqori texnologiyalarning qimmatligi, malakali kadrlar yetishmasligi va moliyalashtirish mexanizmlarining cheklanganligi kabi muammolar ham mavjud. Ana shu omillar yashil o'sishning afzalliklarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

So'nggi yillarda dunyo modelini qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. iqtisodiyotning Shu sharoitda "yashil o'sish" va ekologik muammolarning keskinlashuvi miqyosida iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi an'anaviy rivojlanish modeli atrof-muhitni asrab-avaylagan holda iqtisodiy o'sishni ta'minlashga

qaratilgan eng istiqbolli yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Bu model iqtisodiy faoliyatning ekologik barqarorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, energiya samaradorligini yuksaltirish va aholi farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi. Yashil o'sish kontseptsiyasi davlatlar, korxonalar va xalqaro tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlanib, barqaror rivojlanish strategiyalarining muhim yo'nalishiga aylanmoqda. Biroq ushbu modelni amaliyotga tatbiq etishda bir qator afzalliklar bilan birga turli cheklovlar ham mavjud. Maqolada yashil o'sish modelining nazariy mohiyati, uning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy afzalliklari hamda joriy etish jarayonidagi asosiy to'siqlar tahlil qilinadi.

Yashil iqtisodiyot – ekologik xavflarni va ekologik tanqislikni kamaytirishga qaratilgan va atrof-muhitni buzmasdan barqaror rivojlanishni maqsad qilgan iqtisodiyot. U ekologik iqtisodiyot bilan chambarchas bog'liq, lekin asosan siyosiy termin sifatida foydalaniladi.¹² 2011-yilgi Yashil Iqtisodiyot hisobotida ta'kidlanishicha, „iqtisodiyot yashil bo'lishi uchun nafaqat samarali, balki adolatli bo'lishi ham kerak. Adolatlilik global va mamlakat darajasidagi tenglik o'lchovlarini tan olishni, xususan, past uglerodli, resurslarni tejaydigan va ijtimoiy jihatdan qamrab oluvchi iqtisodiyotga adolatli o'tishni ta'minlashni nazarda tutadi“.¹³

Uni oldingi iqtisodiy rejimlardan ajratib turadigan xususiyat – bu tabiiy kapital va ekologik xizmatlarni iqtisodiy ahamiyatga ega sifatida bevosita baholash (*qarang: „Ekotizimlar va bioxilma-xillik iqtisodiyoti“ va „Tabiiy kapital banki“*) va xarajatlar ekotizimlar orqali jamiyatga tashqariga chiqariladigan to'liq xarajatlarni hisobga olish rejimi. aktivga zarar yetkazgan yoki e'tiborsiz qoldiradigan tashkilotga ishonchli tarzda qaytariladi va uning majburiyatlari sifatida hisobga olinadi.

Mavjud adabiyotlardagi ikkinchi cheklov global miqyosda yashil o'sishni baholaydigan tadqiqotlarning kamligidir. Faqat uchta muhim ishda bir nechta global davlatlar bo'ylab yashil o'sishni baholashga urinishlar qilingan. Masalan, bir nechta qit'alarni qamrab oluvchi 115 mamlakat ma'lumotlaridan foydalangan holda Yashil o'sish indeksini ishlab chiqdi va yashil o'sishning global ko'rsatkichlarini baholadi. Biroq, bu indeks faqat bir yil ma'lumotlariga tayanib, 2019 yildagi yashil o'sish holatlarining shunchaki qisqacha tasvirini taqdim etdi. Ikkinchidan 30 yillik davr davomida 72 mamlakat ma'lumotlaridan foydalangan holda Yashil o'sish ballarini joriy qildi. Biroq, ushbu tizimda uning o'lchamlari o'rtasida aniq nazariy farqlar yo'q. Uchinchidan 32 yil davomida 203 mamlakat ma'lumotlaridan foydalangan holda yashil o'sish ko'rsatkichlarini ishlab chiqdi. Keng ko'lamli bo'lishiga qaramay, o'rmon resurslarini ushbu doiraga kiritish mustahkam nazariy asosga ega emas, bu esa ularning topilmalarining turli ekologik va mintaqaviy sharoitlarda qo'llanilishini cheklaydi. Bir nechta empirik tadqiqotlar yashil o'sishning determinantlarini ham o'rganib chiqdi. Yashil texnologiyalarni joriy etish ifloslanishni kamaytirish uchun

¹² [UNEP](#)

¹³ <https://uz.wikipedia.org/wiki/Narx>

katta salohiyatga ega ekanligini. Bundan tashqari, energiya resurslari iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun ajralmas bo'lib, jamiyat taraqqiyotini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, texnologiyadagi innovatsiyalar barqaror rivojlanishni ilgari surish va ekologik toza iqtisodiy o'tishlarni rag'batlantirishning asosiy poydevori bo'lib qolmoqda. Yashil o'sishga intilish qayta tiklanadigan energiyaga qat'iy o'tishni talab qiladi, chunki u ekologik barqarorlikni oshirishdagi muhim roli tufayli yashil iqtisodiyotga erishishning eng samarali va samarali yo'llaridan. Turli tadqiqotlardan olingan empirik dalillar qayta tiklanadigan energiya yashil o'sishga olib keladigan ta'sirini qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, moliyaviy rivojlanish tabiiy resurslarni barqaror boshqarish, energiya barqarorligi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun juda muhimdir. Shu bilan birga, globallashtirish ekologik muammolarni samarali hal qilish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan innovatsion texnologiyalar va bilimlarni joriy etdi. Biroq, bu yondashuvlar ekologik zararni minimallashtirish bilan birga iqtisodiy rivojlanishga intilish imkonini beradi, taraqqiyot va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasida yanada uyg'un munosabatlarni rivojlantiradi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi yashil o'sishga o'tish bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Iqtisodiyotni raqamlashtirish energiyadan foydalanish salohiyatini ochib beradi, qazib olishdan iste'mol qilishgacha samaradorlikni oshiradi va energiya tejash va emissiyalarni kamaytirish maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydi. Yashil o'sish bo'yicha ko'plab tadqiqotlarni hisobga olgan holda, yashil o'sishning turli tadqiqot yo'nalishlarini va keyingi tadqiqotlar yashil o'sish adabiyotiga muhim hissa qo'shish uchun o'rganishi mumkin bo'lgan potentsial sohalarni to'liq qamrab olish uchun adabiyotlarni batafsil ko'rib chiqish zarur. Natijada, ushbu tadqiqot quyidagi maqsadlarga erishishga qaratilgan.

Xulosa:

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil o'sish — faqat ekologik jihatdan toza texnologiyalarni joriy etish emas, balki iqtisodiy o'sishni yangi sifat darajasiga olib chiquvchi innovatsion jarayonlar majmuasidir. Bu model qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, resurslardan samarali foydalanish, energiya tejankor texnologiyalarni keng tatbiq etish va past uglerodli ishlab chiqarishga o'tishni nazarda tutadi. BMT, OECD, Yevropa Ittifoqi, Osiyo va Afrika taraqqiyot banklarining siyosiy tashabbuslari yashil o'sishni xalqaro rivojlanish strategiyalarining ajralmas qismi sifatida shakllantirishga xizmat qildi.

Shu bilan birga, yashil o'sishga o'tish jarayoni bir qator murakkab cheklovlarga ega. Birinchidan, mamlakatlar o'rtasida nazariy asoslarning bir xil emasligi yashil o'sishni baholashning yagona metodologiyasini shakllantirishni qiyinlashtiradi. Ikkinchidan, texnologik modernizatsiya, qayta tiklanuvchi energiya infratuzilmasi, malakali kadrlar yetishmasligi va moliyalashtirish mexanizmlarining cheklanganligi modelni amaliyotga tatbiq etishni sekinlashtirmoqda. Uchinchidan, yashil

texnologiyalarning qimmatligi rivojlanayotgan davlatlar uchun qo‘shimcha to‘siqlar tug‘diradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. UNEP/Earthprint.
2. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2011). Towards Green Growth. OECD Publishing.
3. Stoknes, P. E., & Rockström, J. (2018). Redefining green growth within planetary boundaries. Springer.
4. Abdullajonova, G., & Mamatxonova, M. (2025). The impact of innovative technologies on economic development. Modern Education and Development, 36(2), 26–30.
5. Acosta, L. A., Maharjan, P., Peyriere, H., & Coirolo, C. (2020). The Green Growth Index: Concepts, Methods, and Applications. Global Environmental Change.
6. Sarkodie, S. A., et al. (2023). Global assessment of green growth indicators using cross-country environmental data. Journal of Cleaner Production.
7. Abdullajonov, D., & Mamatxonova, M. (2025). Turizm sohasini rivojlantirish xorijiy tajriba va innovatsion yondashuvlarning iqtisodiy samaradorligi. University Research Base, 304–308.
8. Shao, J., et al. (2024). Green growth, sustainability transition and economic development: A global evidence. Sustainability.
9. Mamatxonova, M. (2025). Climate Change and Green Economy in Uzbekistan: Impact on Agriculture. TARAQQIYOT SPEKTRI, 1(8), 471–481.
10. Bagheri, A., Delavar, M., & Fathi, N. (2018). International comparison of green economy indicators. Ecological Indicators.

